

Pragmatiška pasaulio pabaiga

Sunku suprasti, kodėl, bet pasaulio pabaigas nūdieniai pranašai linkę skelbti periodiškai, kaip reklamą – paskutinioji, kiek pamenu, buvo 2000-aisiais. Matyt, iš tiesų reikia ieškoti ne mistinių, o labai pragmatiškų šio reiškinio priežasčių. Juk visada atsiras žmonių, kuriems susisuks galvos. Apimti panikos, ištuštins banko sąskaitas, parduos namą. Visa tai kažkam atiteks. Ar tik ne pranašams.

Aistras pakaitina ir menininkai. Anava Larso von Triero „Melancholija”; pažiūrėjus ją, dekadentiško grožio vaizdai jau net neleidžia abejoti, kad Žemę pražudys priartėjusi paslaptinga planeta. Kad melancholija pražudė patį režisierių, ne labai kam ir rūpi. Nors tai ir akivaizdu.

Kitiems vaidenasi karai – vienokie ar kitokie, būtent jie pražudys pasaulį. Sakytum, logiška, nes mokslinė pažanga ir techninis visuomenės tobulėjimas visuomet turi dvi puses: kuriančią ir griauančią. Ir niekada nežinai, kuri paims viršų. Antra vertus, progresas nepakeičia žmonių moralės: Dekalogas visada išlieka kaip veikiantis įstatymas.

Betgi, kaip sako mūsų politikai, jau pradėję savo priešrinkiminį sezoną, žiūrėjime į viską realiai. Į dujų kainas, į nesibaigiančias Valdovų rūmų statybas, į sergančius (ką ten sergančius – matyt, visiškai paliegusius) teisininkus, niekaip nesugebančius ateiti į teismo posėdį, ir netgi – į pasaulio pabaigą. Būtų visai smagu išgirsti, ką apie pasaulio pabaigą galvoja mūsų „tautos žiedas”. Žinoma, galima nuspėti, kad daugeliui jų pasaulis baigiasi tada, kai baigiasi jų kadencija, tačiau gal atsirastų ir originalesnių nuomonių?..

Pavyzdžiui, kad pasaulio pabaiga bus ne karinė, o ekonominė. Kai vartotojiška visuomenė neskatina kūrybiškumo, o tik vartotojiškumą, ji ugdo nemąstantį žmogų – vartotoją. Nes toks daugiau perka, pasikliaudamas reklama ir jos skatinamais žemais instinktais. Tačiau pačios ekonomikos plėtrai ir augimui būtina kūrybinė mintis. Be jos ekonomika sustos, nes visuomenė, atbukinta plėšrios ir agresyvios reklamos, nebeužaugins kūrėjų, kurie yra ekonomikos variklis.

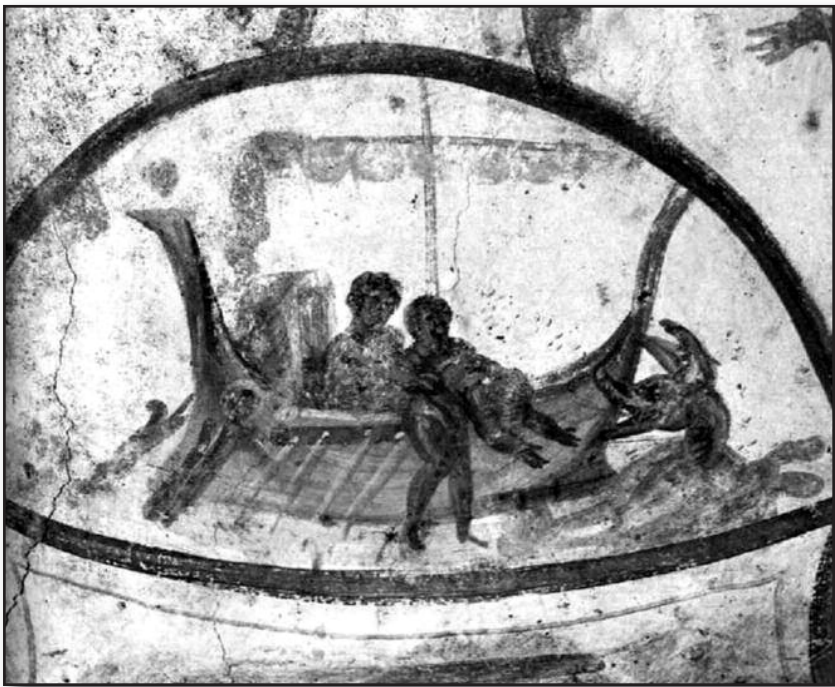
Taip galėtų samprotauti, pavyzdžiui, ekonominį išsilavinimą turįs politikas, paneigdamas nuomonę, kad ekonomika yra specifinė sritis, neturinti nieko bendra su kūrybiškumu. Arba ir filologas, netyčia užsimanęs pakliūti tarp „išrinktųjų” (vargšelis! Kabutės turėtų jam signalizuoti, kad kažkas su šia sąvoka negerai). Galėtų samprotauti, bet nesamprotauja, tik garsiais riksmomis politinių debatų televizijoje metu atskleidžia savo aistringą politinę kultūrą – bežiūrint toptelėjo, kad ponas tuoj paims bajaną ir išrėks pasaulio pabaigą, jeigu mes nebalsuosime už jį ir jo partiją.

Bet kam gi tos aistros, kai reikia tokio paprasto dalyko – adekvataus realybės suvokimo?

Ogi tam, kad adekvačiai realybės nesuvoktum. Nuovokūs žmonės – neparančius ir netgi pavojingi. Jie net į pasaulio pabaigą žiūri adekvačiai, o juk turėtų jiems, kaip ir kitiems padoriems mokesčių mokėtojams, susimaišyti galvos ir atsirasti priklausomybė nuo aistringų politinių sezonų naujienų: kas su kuo šoka, kas iškrito, ko žiūrovai pasigailėjo, o kas neįtiko komisijai.

Ir nepamirškime, kad viena iš tokių aistrų yra baimė. Kol ko nors bijosime, tol ir būsime priklausomi nuo netikrų pranašų. O pasaulio pabaigos bijoti nereikia. Juk ji nereiškia, kad pasaulio nebebus. Veikiausiai jis bus kitoks. Ir to kitoniškumo, ko gero, labiausiai ir bijoma.

Marija Pempytė

Jona išmetamas už borto. Šv. Petro ir Šv. Marcelino katakombos, Roma (IV a.?)

jonos atgailos eilėraštis VI (arba monologas dekartui)

Ištrauka iš eilėraščio

buvimas remias ne protu
visa kyla iš už
šito pasaulio už proto ribos
ir pasikliauti mąstymu

reikštų apsiriboti
tapti visišku gyvuliu
visiška medžiaga nes

manau kad kai mąsto
žmogus yra pats galingiausias
iš visų gyvulių

bet ne daugiau
mąstymas nieko nereiškia
susitikus su angelu

tada viskas būna kaip tik
atvirkščiai nei gali pagalvot ir
net pačiam didžiausiam

bepročiui net pačioj giliausioj
jūroj tamsiausiam
žuvies pilve yra

suskaičiuotas kiekvienas
plaukas ant galvos (...)

Gintaras Bleizgys

Kitame numeryje:

- Lietuviški Krokuvos universiteto antspaudai
- Tarptautinis Druskininkų menų festivalis
- P. Visvydas. Kalbos pojūtį ugdanti lyrika

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Marija Pempytė. Pragmatiška pasaulio pabaiga
- 2-as psl. Renata Šerelytė. Apdovanotas įstabia būtimi
- 3-as psl. Stasys Goštautas. Kristos Svalbonas enkaustika
- 4-as psl. A. Petraitytė. Baltoms varnoms tinka dargana
- 5-as psl. Lidija Šimkutė. Anapus mūsų vardų
- 6-as psl. Pokalbis su ses. Margarita Bareikaite
- 7-as psl. Jūratė Vyliūtė. Izabelė (II)
- 8-as psl. Kultūros kronika

Apdovanotas įstabia būtimi

Renata Šerelytė

Kunigas Kęstutis A. Trimakas – vienas iš tų žmonių, kurių įžvalgos suteikia laikraščiui nevienadienės prasmės. Kaip savo straipsnyje rašo Vytautas Balčiūnas („Prasmingas žvilgsnis į ‘Krikščionių sąžinės balsą’“, 2012 birželio 23 d. „Kultūra“), kunigas Kęstutis – įdėmus Lietuvos ir JAV valstybių dabarties stebėtojas ir aktyvus visuomeninio sąmoningumo stiprintojas, Viešpaties apdovanotas tauria ir kūrybinga prigimtimi, apimančia ir kunigystę, ir psichologiją kaip profesines veiklas, sodriai išsiskleidžiančią poezijoje ir tapyboje, švytinčią erudiciją ir nuoširdžiu dėmesiu ir lietuvių, ir pasaulio kultūrai. Netgi kovodamas su sunkia liga, kunigas Kęstutis kiek galėdamas atsiliepia į aktualius įvykius, į šiandienos iššūkius, ypač susijusius su moralinėmis ir etinėmis problemomis. Jis neužsiima pigiu politikavimu, nes tai nesuderinama su sielovada, bet visada aktyviai reaguoja į bandymus sugriauti žmogaus ir amžinųjų vertybių harmoniją. Kaip kamertonas suderina muzikos instrumentus, taip kunigas Kęstutis suderina jo besiklausančiųjų sielas. Aktyvi pilietinė jo pozicija, išreikšta ne tik straipsniais, bet ir visa kūryba, daro kunigą Kęstutį žmogumi, į kurį visi trokštame lygiuotis.

„... verčiau klausome Dievo, negu žmonių“

Ši citata – iš Kęstučio A. Trimako plačiai „Kultūroje“ apžvelgtos Manhattano Deklaracijos, kuri, paskelbta 2009 m. lapkričio 20 d., tebėra labai aktuali ir veikiausiai visada tokia išliks, nes kalba apie etikos ir moralės problemas, glaudžiai susijusias su Dievo įsakymu „Nežudyk“. Kunigas Kęstutis, paskyręs šios temos aptarimui keturis straipsnius, karštai gina ir negimusio kūdikio, ir seno, ligoto, neįstengiančio apsiginti žmogaus teisę į gyvybę, ir santuoką kaip iš tėvystės ir motinystės kylantį įstatymą, ir vaiko teisę į pilnavertę šeimą, laikydamas šiuos dalykus valstybingumo pagrindu. Jeigu, pasak kunigo Kęstučio, „politinis pastatas“ nebūs statomas su Dievo pagalba, taigi paisant pačių mažiausių ir jautriausių neteisėbei visuomenės narių interesų, šalį ištiks Babelio bokšto likimas.

Žinoma, JAV ir Lietuvos istorinė patirtis ir kultūra gerokai skiriasi, tačiau bendrų paralelių, bylojančių apie tam tikrus dvasinės kultūros panašumus, esama. Ir jie neretai susiję su tuo, ką vadiname mirties kultūra. Nenuostabu, kad kunigas Kęstutis, būdamas gyvybės kultūros nešėjas – ir kaip kunigas, ir kaip mąstytojas, ir kaip menininkas – kantariai ir tvirtai priešinasi tam, ką vadiname sielos mirtimi: sielos nejautrai, siauraprotiškumui, klas-

tingumui, neapykantai, pavydai, o gal ir teisuoliškumui, kuris neretai žiauresnis už paklydimą, nes nemoka ir nenori atleisti. Manychiau, kad kunigas Kęstutis – iš tų žmonių ir tų dvasiškių, kuriems prasmingi Kristaus žodžiai: aš atėjau šaukti ne teisiųjų, o nusidėjėlių. Tačiau tai toli gražu nėra nuodėmės pateisinimas. Tai paliudija ir įžvalgus Kęstučio A. Trimako straipsnis „Adomą ir Ievą pakerėjo piliulė“ (2012 liepos 7 d. „Kultūra“), kuriame jis nagrinėja, ką gi reiškia laisvė, kurią suprantame kaip valią viską daryti, kokioje padėtyje atsiduria žmogus, užsimanęs „būti kaip dievai“. Visuomenę apėmusi sekso obsesija iš tiesų pateisina savo pavadinimą; šiuolaikiniam žmogui reikia ir valios, ir proto pastangų, ir motyvacijos, kad netaptų šito apsidimo, naikinančio žmogaus kūrybiškumą ir individualumą, auka. Tai padaryti sunku, nes sekso obsesijai palanki ir politinė erdvė, ir masinė kultūra, kurioje seksas – viena iš pagrindinių ir pelningiausių mirties kultūros temų, šiandien dar ir labai kriminalizuota, taigi susijusi ir su nusikaltimu, ir smurtu. Kunigo Kęstučio straipsniai šia tema yra labai reikšmingi, ir nors galima būtų pamanyti, jog tai kova su vėjo malūnais, tačiau šios kovos prisiminimas iš seno glūdi žmonijos atminty. Pasak G. K. Chestertono, jeigu ne čia, tai kitur atpildas kris ant

tikrojo skriaudėjo. Tai atliepia Naujojo Testamento žodžius, ir dėl jų ši kova tikrai nėra beprasmė.

Brolių ir seserų bendravimas

Kitas svarbus dalykas, vienijantis susiskaldžiusią visuomenę, kunigui Kęstučiui yra ekumeninė dvasia – namų, šeimos dvasia. Kai susiskaldžiusios religinės bendruomenės ima suvokti, kad to, kas jas jungia, yra daug daugiau, nei to, kas jas skiria (Kęstutis A. Trimakas, „Krikščionių ekumeninė dvasia: namiškių, brolių ir seserų bendravimas“, 2012 sausio 28 d. „Kultūra“). Tiesą pasakius, juk iš tiesų krikščionis jungia patys svarbiausieji dalykai, o skiria, ko gero, visai nereikšmingi, svarbą ir reikšmę įgiję istorijos tėkmėje, papročių ir įpročių suformuoti, žmogiškos prigimties padiktuoti. Galbūt sąmoningai vienas garsiausių XX a. vidurio anglų rašytojų ir mąstytojų C. S. Lewisas įvardija – „tiesiog krikščionybė“, vengdamas susisiaurinti iki kokios nors konfesijos. Kunigas Kęstutis, visą savo gyvenimą atidavęs katalikybei, didelę jo dalį – ateitininkijai, suprasdamas, kad Kristaus tikrai neįmanoma padalinti atskiroms konfesijoms, kaip neįmanoma porcijomis padalinti meilės, taigi šiuo suvokimu būdamas „tiesiog krikščionis“, visgi yra ir kantrus Viešpaties vynuogyno darbininkas, kuris žino, kad kartais to „tiesiog“ neužtenka, reikia ir paprasto, kasdienio, netgi banalaus ir „siauro“ darbo, kurio sąžiningam atlikimui irgi reikia pasiaukojimo.

Ekumeninės dvasios persmelkta ir kita kunigo Kęstučio specialybė – psichologija, mokslas apie sielą, pasitarnaujantis jam kaip priemonė suvokti ne tik priežastis, atskiriančias žmogiškas sielas vienas nuo kitų ir nuo Viešpaties, bet ir ieškoti jas jungiančių saitų, suprasti, kartu išgyventi sukrėtimą ir džiaugsmą. Savo interviu, atsiimdamas Lietuvių rašytojų draugijos literatūros premiją („Lietuvių rašytojų draugijos premija kunigui Kęstučiui A. Trimakui“, 2011 spalio 15 d. „Kultūra“), kunigas Kęstutis teigė, kad didžiausią įtaką jam turėjo moderniosios psichologijos pradininkas Williamas Jamesas ir nacių koncentracijos stovyklos kančias išgyvenęs žydas Viktoras Franklis. „Jų išgyvenimai buvo pagrindas jų įsitikinimui, kad žmonėse gėrį skleidžias Dievas egzistuoja“. Sakyčiau, kad psichologija kunigui Kęstučiui yra daugiau, nei disciplina; tai sielovadinio darbo priemonė ir kartu – kūrybinė erdvė, kurioje virš tamsių vandenų plazda žmogaus siela.

Įstabios kūrybos spalvos

Nenuostabu, kad toks harmoningas žmogus kaip kunigas Kęstutis Viešpaties dar apdovanotas ir ypatinga, gyvenimui daug įstabių spalvų suteikiančia dovana – kūrybos galia. „Kultūroje“ ne kartą bu-

2010 metais kun. K. Trimakui buvo įteiktas VDU garbės daktaratas.

Jono Kuprio nuotraukos

Nukelta į 3 psl.

Užrašai iš New Yorko

Kristos Svalbonas enkaustika

Stasys Goštautas

Nors per 50 metų teko susitikti beveik su visais išeivių dailininkais, skulptoriais, grafikais, kartais sutinku nepažįstamų jaunų dailininkų, kurios nustebina savo talentu ir originalumu. Viena iš jų – Krista Svalbonas (Svalbonaitė), gimusi Bethlehem, PA, tėvas – lietuvis, motina – latvė, Krista šneka daugiau latviškai negu lietuviškai ir savo tapyba man primena litvaką Marką Rothko, gimusį Dvinsko mieste, Vitebsko apskrityje. Seniau tai buvo LDK, bet dabar Daugpilis priklauso Latvijai. Kaip tai atsitiko, tai jau istorikų reikalas išaiškinti.

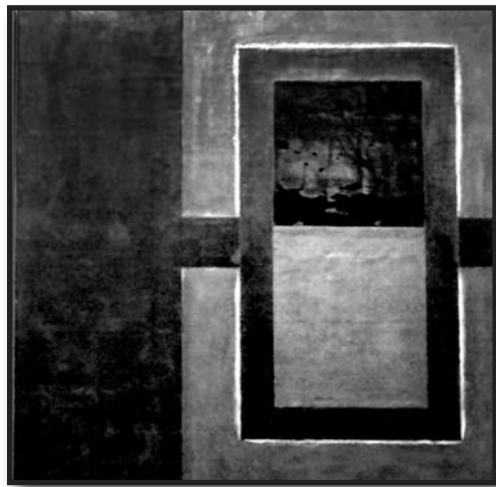
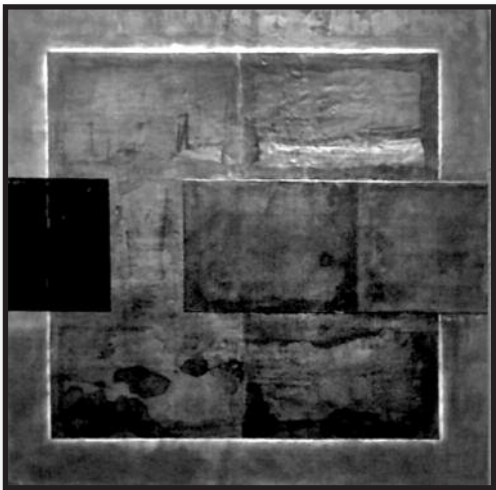
Krista baigė Syracuse universitetą, kuriame mokėsi fotografijos ir tapybos. Tešė magistrantūros studijas SUNY New Paltz ir prie minėtųjų mokslų dar pridėjo skulptūros studijas. Šiuo metu ji dėsto New Yorko meno institute. Jos nuotraukas mados tematika galima rasti internete. Skulptūros nemačiau, tad lieka tapyba. Krista prisipažįsta, kad jai patinka bandyti tradicinę medžiagą, pasitelkiant netikėtą formą. Namų ir sienų kompozicijas nuotraukose ji naudoja tam, kad atrastų netikėtumus, tokius kaip šalių skylės, aptrupėjusios sienos, apdaužyti langai. Gamta Kristai išplaukia iš urbanistikos, toks yra jos kelias į abstraktą ir spalvas.

Galbūt todėl ji mėgsta naudoti techniką, graikiškai pavadintą *enkaustika* arba vaško tapyba, populiarią egiptiečių, graikų ir romėnų mene. Technika gana paprasta – žemės trupiniai sumaišomi su dažais ir karštu

vašku, uždedami ant jos pačios pagaminto popieriaus ir sulyginami su medžiaga. Naudojant tokią mišrią techniką, gaunamos naujos spalvos, kurias Krista išdėsto geometriškai, dideliais ir mažais langais. Kartais, kaip, pavyzdžiui, parodoje „Permatomumas“ Cooper Union (N.Y.), kur šiais metais Krista buvo pakviesta kaip meno atstovė (resident artist), kiekvieną paveikslą dailininkė tiesiog ant sienos pratęsė ir sujungė su tomis pačiomis formomis ir spalvomis, kurias po parodos turės ištrinti. Gal todėl šiuos kūrinius Krista vadina ne paveikslais, o instaliacijomis.

Tarp kitko, toje pačioje meno institucijoje kadais dėstė Kostas Zapkus ir, jeigu neapsirinku, lankėsi Jurgis Mačiūnas. Krista pradeda ten, kur Markas Rothko ir Pietas Mondrianas baigė, bet tai vis dar nedrąsūs pirmi jaunos dailininkės žingsniai abstrakto link; švelni spalva, dekoratyvūs elementai, geometrinė kompozicija. Prieš pusę metų Krista buvo surengusi kitą parodą Watchung Arts Center (New Jersey), pavadintą „Penumbra“ (ispaniškai *prieblanda*) – didelė tapyba iš vaško, grafito ir pastelės, juoda ant juodo su baltomis geometrinėmis linijomis, kurios primena Ado Reinhardto juodus ir statiškus monochromatinius paveikslus. Tai rami tapyba, priešinga gaivališkai „action painting“.

Krista šiais metais dalyvavo ir dar dalyvaus tiekoje parodų, kad stebiuosi, kaip ji visur suspės. Kiekviena paroda – kitokia, nors yra bendrų instaliacijų, tokių, kaip vaško, dažų ir popieriaus naudojimas, ir jeigu viena paroda primena Adą Reinhardtą, kitos – Marką Rothko, tačiau Krista visur ieško naujo. Dar šiek tiek

Iš Prieblandos ciklo, „Anima 1“ ir „Anima 2“, 2011. Vaškas, grafitas, pastelė ant lentos. 30 x 30

Krista Svalbonaitė prie savo darbo „Permatomumas 1“, 2012. Vaškas, pastelė ir popierius. 36 x 36

per anksti teigti, kad ji jau rado save.

Be jau minėtų dviejų parodų šiais metais, Krista dalyvavo parodoje „Meditacija“. Kitur tą pačią parodą vadina „Sanctum“ (Jersey City); „Vaškas“ (grupinė paroda Brooklyno meno erdvėje); „Natūralios ir pastatytos erdvės“ (The Painting Center New Yorke). Be to, šį mėnesį kartoja savo „Prieblandos“ parodą Gravy Studio Philadelphijoje ir TBA parodą, kuri dar neturi pavadinimo – Art Gallery, Monterey, CA. Kitais metais ruošia parodą Oregone ir Denveryje.

Tai nepaprastai entuziastinga ir darbšti dailininkė, kuri, atrodo, apleidžia pelningą fotografijos meną ir nenuilstamai kuria naujas, panašias ir skirtingas instaliacijas, ir kyla išpūdis, kad šios instaliacijos kaskart atsinaujina. □

Atkelta iš 2 psl.

vo rašyta apie kunigo Kęstučio tapybos darbus, jo knygas, iš kurių naujausioji, eilėraščių knyga „Jis man dovanuoja būti“ įvertinta Lietuvių rašytojų draugijos premija. Kunigas Kęstutis nėra „siauras“, egocentriškas, vien savo kūryba besizavęs kūrėjas – jis atidus ir dėmesingas ir savo skaitytojams, ir savo kritikams bei recenzentams (tai liudija straipsnis „Prie knygos su recenzentais ir skaitytojais“, 2011 spalio 22 d. „Kultūra“), maloniai stebina jo subtilios išvalgos, vertinant kitų rašytojų kūrybą ir nuoširdus, neapsimestinis smalsumas ir domėjimasis kitų kūryba. O kur dar kunigo Kęstučio recenzijos ir išvalgos literatūros, kūrybos klausimais!.. (Šių eilučių autorė iki šiol nepamiršo kunigo Kęstučio darbo – didžiulio klausimyno, paruošto jos atvykimui į Čikagą, perskaičius bene visus autorės kūrinius. Tokio atsakingo požiūrio ir iš profesionalaus kritiko ne visada sulauksi). Ir poezija, ir tapyba kunigui Kęstučiui – būties dovanos, ir, kaip išvalgiai pastebėjo literatūrologė dr. Irena Slavinskaitė, už šias dovanas „švelniai, įtikinančiai Kęstutis Trimakas ištare jam subrendusią padėkos už viską mintį“. Padėka, dėkingumas suvokiamas kaip vienas iš tų sakralinių dalykų, kurie šiandien pamiršami, kuriuos pakeičia pragmatiški mainai (tu – man, aš – tau) ar net atviras abejingumas, kai gyvybė nuvertinama, kai būties dovana paniekinama. Užtat tylios Kęstučio A. Trimako ištartys iš grynosios poezijos srities priartėja prie meditatyvinės.

Vis prisimenu, kaip kunigas Kęstutis moka džiaugtis spalva: kaip gyvai jis sureagavo, išvydęs spalvingus, specialia technika atliktus „Vaivorykštės“ teatro „vitražus“ – lėles ir butaforiją, viešėdamas Lietuvoje ir apsilankęs šio teatro repeticijoje. Toji džiaugsminga nuostaba, sakyčiau, taip pat yra esminga būties dovana, nes daugelis žmonių nustoja ir stebėtis, ir džiaugtis netgi nesulaukę brandos. Kaipgi tada gali laukti Viešpaties karalystės, jeigu niekuo nebesistebi, jeigu niekas tau neįdomu? Ką ištarsi, ką pasakysi, pamatęs tikrąją savo tėvynę su amžinai žaliuojančiais sodais ir sidabriniais vandenimis? Kunigas Kęstutis – tyras ir išmintingas žmogus, jam didelę prasmę atveria gera vaikų literatūra, ir jis nelaiko jos tik žaviomis pasakėlėmis prieš miegą. C. S. Lewiso „Narnijos kronikos“ ir „Kosminė trilogija“ atveria svarbių dalykų klo-

dą, kurį mirties kultūra sėkmingai trina mums iš atminties, kad būtume kaip dievai, dievai iš mažosios raidės, vadinasi, tik stabai, tik medinės figūrėlės, kuriomis galima žaisti.

Kad kūryba ir pasaulio kultūra yra bendruomeniška, jungianti, praturtinanti, liudija ir mėgstami kunigo Kęstučio autoriai – W. James, V. Franklis, A. Maslow, P. Teilhardas de Chardinas, G. K. Chestertonas, C. S. Lewisas, o taip pat – ir narsioji kankinė Adelė Dirsytė, kuriai kunigas Kęstutis yra paskyręs ne vieną straipsnį.

Mamos šypsena ir smilga

Šitos kuklios išvalgos tik iš dalies apibrėžia kunigą Kęstutį – kaip asmenybę, aktyvų bendruomenės narį, talentingą ir kūrybingą žmogų. Jos – lyg trapus tiltas, siejantis mus, esančius Lietuvoje, su juo – Amerikoje. Kunigo Kęstučio svečiavimosi akimirkos – nepamiršamos ne tik mūsų šeimai, bet ir visiems, su juo Lietuvoje susitikusiems; nuoširdus jo atvirumas, dėmesys, didelė erudicija ir dar didesnis paprastumas. Nepamiršamas – bent jau man – ir kunigo Kęstučio prisipažinimas: „O juk aš irgi esu savotiškas Mėlynbarzdžio vaikas“...

Tik perskaičiusi neseniai kunigo Kęstučio man atsiųstus biografinius užrašus, supratau, ką jis tuo norėjo pasakyti. Kad patirtas gyvenime skausmas, skriauda nėra nei kokio nors laikotarpio specifika, nei kokios santvarkos ypatumas. Skausmas – universalus, amžinas ir giliai žmogiškas dalykas, ir jis egzistuos tol, kol bus perkeistas ir žmogus, ir pasaulis. Tuo mes įsitikiname anksčiau ar vėliau.

Tačiau ne Mėlynbarzdžio sukeltas skausmas yra svarbiausias. Jis nutolsta lyg blogas sapnas – jam lemta nutolti, jei ne čia, tai kitur, kur atpildas kris ant tikrojo skriaudėjo. Kunigą Kęstutį iš skaudžios vaikystės į gyvenimą išvedė spindulys – Mamos šypsena. Ir smilga, kurią jis, mažas būdamas, susimąstęs stebėjo, lyg įžiūrėdamas joje stebuklingus pasaulius. Tai, sakyčiau, labai simboliška ir labai tinka kunigui Kęstučiui – didis yra tas, kuris sugeba būti mažas. □

Baltoms kurorto varnoms tinka dargana

16-ojo tarptautinio Thomo Manno festivalio įspūdžiai

Astrida Petraitytė

Liepos 14–21 d. Nidoje vyko jau 16-asis tarptautinis Thomo Manno festivalis. Išties tradicinis, su tarsi savaime suprantama dvikalbyste (lietuvių ir vokiečių) ir jos suformuota dvitaute auditorija, su susiklosčiusia keturkomponente struktūra: Žodžio programa (pranešimai, knygų pristatymai ir pan.), Muzikos programa (kasvakariniai koncertai Evangelikų liuteronų bažnytelėje), Dailės programa (parodų atidarymai V. ir K. Mizgirių menininkų namuose bei kitur), Kino naktys (dar ir muzikantų „apšiltinami“ vėlyvi kino seansai). Tiesa, Kino naktys šiemet savąją tradiciją sulaužė – kadangi buvo darganota ir vėsu, iš romantiškų, bet rizikingų lauko sąlygų (švyturiu aplinkos) persikėlė į uždarą patalpą – Menininkų koloniją. Juk tradiciniai renginiai žavūs ne tik pastovumu, bet ir nuolatiniu atsinaujinimu. Štai festivalio senbuviai mena jo tematiką iš pradžių buvus glaudžiai susijusią su rašytoju, jo kūryba ir asmenybe. Iš šios „priklausomybės“ išsivaduoja, dabar gvildenamos bendresnės intelektualinės, visuomeninės, istorinės problemos, teigiant, kad svarbiausia – skleisti humanistinę Thomo Manno dvasią. Pernai padarytas tarsi „revoliucinis“ sprendimas – Thomo Manno festivalis susietas su kito intelektualo, šimtmetį pasiekusio Česlovo Milošo vardu. Šiemetinis festivalis kvietė pakedenti „Pavergtą protą“ – tai 1953 m. išleista Č. Milošo esė, kurioje, kaip festivalio programėlėje teigia kuratoriumo pirmininkė Ruth Leiserowitz, išdrįsęs „taip aštriai kritikuoti, kaip komunistai paėmė valdžią Vidurio ir Rytų Europoje, kritiškai pasisakęs apie iš dalies gėdingas intelektualų, neišskirdamas ir savo asmens, reakcijas į valdžion atėjusius, jis, be abejonės, pateko į kryžminę ugnį“.

Taigi jau ant tvirto, stabilaus festivalio pagrindo kasmet renčiamas vis kitokios konstrukcijos karkasas. Visad smalsu ir naujoves patirti.

Nauji vėjai prie Kuršių marių

Pirmoji naujiena, išgirsta dar spaudos konferencijoje Vilniuje – Thomo Manno festivalis gavo dovanų fortepijoną! Žymios čekų firmos instrumentą *Petrof* dovanojo Vokietijos užsienio reikalų ministerija, Goethes institutas ir Thomo Manno namelio bičiulių draugija. Baltą gražuolį išvydome jau atidarymo koncerto metu, tiesa, poroje su senuoju, žinovų visą laik kritiškai vertintu. Bet meistrų duetas – Zbignevas ir Rūta Ibelhauptai, atlikę M. K. Čiurlionio „Miške“ ir Ferenzo Liszto simfoninę poemą „Preludai“, regis, neleido pajusti ir senojo instrumento nepilnavertiškumo.

Vilniškėje spaudos konferencijoje Žodžio programos rengėjas Antanas Gailius atkreipė dėmesį į „kiekybinį naujumą“ – dar niekad ši programa nebuvo tokia gausi. Tradiciškai teoriniams pranešimams, taip pat knygų pristatymams, rašytojų „skaitymams“ būdavo skiriamos trys popietės, šįkart – šešios. Jau įsisukus į festivalio vyksmą Nidoje, didesnių ar mažesnių naujūmų vis tekdavo patirti. Štai bendrą šiemetinės programos intensyvumą paliudijo „viršprograminis punktas“ – nebespėta įrašyti į festivalio bukletą-programėlę A. Tarvydo filmo apie skulptorę Dalią Matulaitę premjera, surengta Virginijos ir Kazimiero Mizgirių menininkų namuose. Šių namų šeimininkai kasmet maloniai atveria duris kuriai nors parodai. Šįkart – jaunų metalo menininkų Vitos Pukštaitės, Šarūnės Vaitkutės ir Italiją atstovaujančios vokiečių Heidemarie Herb juvelyrikos darbų parodai

„Ribos“, kuriojamai Jurgitos Ludavičienės. Dailės programa taip pat įsiveržė į naujas erdves: jei Neringos istorijos muziejaus partneryste pasinaudota jau pernai (šiemet joje surengta Irmantės Šarakauskienės kuruojama paroda „Kuršių nerijos apžavėta“, kurioje pristatyti Olgos Dubeneckienės-Kalpokiėnės 1926-ųjų vasarą Neringoje atlikti vietos etnografinio paveldo – vėtrungių, krikštų ir kt. – piešiniai bei akvarelės), tai šiemet aktyviausi festivalio dalyviai nukulniavo ir iki Nidos menininkų kolonijos, įsikūrusios netoli jūros buvusiose garažuose.

Čia Agnė Narušytė pristatė savo kuruojamą fotografijų parodą „Nuobodulio estetika“. Ir Nidos katalikų bažnyčios parapijos salė jau ne pirmi metai atsivėrė festivalio dailei. Didžiausia naujovė šįkart buvo ne plakatų parodos eksponavimas šios salės vadinamojoje oranžerijoje (priešsalės foje, į

jos laureatu. Gal visumos ir nepajėgėme suvokti, bet skaityta ištrauka paliudijo ir veikėjų pilnakraujiškumą, ir laikmečio, jo grimasų buvusioje VDR autentiškumo įtaigumą (tarkim, komunistų grupės susirinkime 1966-aisiais svarstomas „praskaltusiojo“ metimas iš partijos). Nežinia, kiek romane atspindi autobiografiniai motyvai, bet rašytojas turėjo į ką atsiremti ir kur atsigręžti. Renginio vedėja R. Leiserowitz nužymėjo biografinius orientyrus: gimė Urale, dar mažas su tėvais atvyko į VDR, užaugo Berlyne, ten baigė matematikos studijas, 1988-aisiais persikėlė į VFR, iki šio romano parašė keletą radijo pjesių, vertė iš rusų kalbos.

Frido Manno skaitymai iš jo knygos *Mein Nidden* („Mano Nida“), nors ir pagardinti Sauliaus Bartulio violončelės intarpais, jau to įtaigumo neturėjo – liko vangiai smulkmeniškų užrašų įspūdis. Kur kas emocingiau nuskambėjo Leono Stepanausko, atvykusio iš Vokietijos kartu su dukra Daina, kadais skaitytos knygos „Tomas Manas ir Nida“ pri(si)minimas. Turėjome progos išgirsti istorinių įrašų – Lietuvos žurnalisto, kuriam pavyko pabendrauti su didžiuoju vokiečių rašytoju jo viešėjimo Nidoje metu, prisiminimus, Katios Mann pirmąjį įrašą į diktofoną. Ji savo žemu, vyrišku balsu perskaitė Th. Manno delikatų ir kiek ironišką atsakymą jaunam ir, matyt, ambicingam rašytojui...

Anekdotiniai festivalio šypsniai

Šįkart daugiausia anekdotinių situacijų, bent mano akimis, sukūrė energingasis Neringos meras. Kadangi bendra festivalio aplinka, puikių įspūdžių gausa neleisdžia kabinėtis prie smulkmenų, tai ir prieš filmo apie skulptorę Matulaitę seansą gerb. Vinkaus pakiliai perskaitytą eilėrašį rusų kalba, negalint įvardyti jo autoriaus, priimu kaip smagų anekdotėlį. Dar smagiau nuskambėjo pakiliai oficialūs mero sveikinimai festivalio atidarymo metu. Pirmiausia gražiai pagerbęs prezidentą V. Adamkų, festivalio globėją, ir gerb. A. Adamkienę, Vokietijos ambasados atstovą, meras užbaigė kitų oficialių asmenų pasveikinimu: „*ministrą* Palaitį, socialdemokratų frakcijos Seime vadovę gerb. Šiaulienę“... Žinia, gerb. Palaitis čia niekuo dėtas, kad gerb. Vinkus pamiršo ministro titulą nesant paveldimą iki gyvos galvos. O gerb. Šiaulienė po sveikinimo kalbų pakilo iš pirmo suolo, Adamkų kaimynystės, ir išskubėjo kartu su kolega Vinkumi, galbūt į partinį renginį.

P. S. Bet šie šyptelėjimai, linksmi ar liūdni – tik brūkštelėjimai festivalio paraštėse. Nidoje patirta intelektualinė šventė dalyviams pralėkė lengvai, bet iš rengėjų ji pareikalavo intensyvaus triūso, ir ne tik festivalio dienomis. Žinia, ir prieš renginius galėjai regėti kaip bitelė besisukančią Thomo Manno kultūros centro vadovę Liną Motuzienę, būrelį merginų ir vaikinių, jai talkinančių organizaciniuose ir techniniuose reikaluose. Bet juk festivalio savaitės „įsukimui“ prireikia, matyt, kone visų metų – tikiu, kad Thomo Manno kultūros centro kuratoriumui, jo vadovei Ruth Leiserowitz, visų programų rengėjams jau neramu dėl 17-ojo festivalio: juk jau metas temas numatyti, tartis su pranešėjais, muzikos atlikėjais, kitais dalyviais... O mes, 2013-aisiais atvyksiantys į tradicinę festivalio savaitę, į Česlovo Milošo triptiko užbaigą („Tėvynės ieškojimas“), vėl tikėsimės sklandžiai, smagiai, intelektualiai ir emocionaliai ją praeisiant. □

T. Manno namelis.

Astridos Petraitytės nuotr.

Baltos kurorto varnos

kurią namuose nebetelpiančias gėles sunėša parapijiečiai), bet jaunąją autorę Frazciską Nast, Goethes instituto stipendininę, porą mėnesių rezidavusią Menininkų kolonijoje, pristačiusios šio instituto vadovės Johannos Keller paskelbta žinia, kad nuo šiol taip bus kasmet – institutas skirs stipendiją vieno vokiečio menininko poros mėnesių rezidavimui Menininkų kolonijoje, o jo darbai bus pristatomi festivalio metu.

Asmeninės emocinės sąsąukos

Žodinėje programoje, kurios filosofiniai pranešimai suteikė progą saviems svarstymams, abejonėms, net oponavimas, tokiu emocionaliai įtraukusiu įvykiu tapo rašytojo Eugeno Ruges skaitymai. Asmeninė ir istorinė patirtis puikiai suveikė E. Ruges knygoje *In Zeiten des abnehmenden Lichts* („Dylančios šviesos laikais“). Vėlyvu debutantu vadinamas rašytojas – gimęs 1954 m., šį pirmąjį savo romaną išleido 2011-aisiais ir iškart įsiveržė į „matomųjų“ gretą – tapo Vokietijos knygos premi-

Rokeriai, debesys, miškas ir Mozartas

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Šiemetinis piano.lt festivalis stebino idėjomis. Jį pradėjo muzikuojantys rokeriai Rotušės aikštėje. Visą savaitę piano.lt koncertų salėje galima buvo pažindintis su XXII a. muzikos dizainu, t. y. interaktyviu Leono Somovo ir Dariaus Žičkaus miestu *Debesimis (Nuages)*, kai įmanoma muzikuoti kiekvienam iškėlus rankas ir diriguojant debesims ar išgauti muzikos garsus netgi prie sienos penkiuose taškuose pliaukšint delnais (jo atidarymo metu *K. Debussy „Debesis“* atliko Petras Geniušas). Besibaigianti vasara buvo palanki viso festivalio metu. Dauguma koncertų vyko Vilniaus paveikslų galerijos kieme, o ne Šv. Jonų bažnyčioje (alternatyva, jei lytų lietus). Netgi pagrūmojus griautiniui per jaunojo džiaz pianisto Eldaro Džangirovo koncertą, jam atliekant *Chicko Corea* ir *George'ą Gershwiną*, škvalas praėjo pro šalį. Virtuozas kirgizas nuo jaunų

metų su šeima gyvena JAV, yra laikomas didžiausiu visų laikų pianistu, žurnalo „Jazz Times“ nuomone, galbūt net sudariusiu paktą su Liuciferiu. Jo albumas „*Re-imagination*“ 2008 m. buvo nominuotas *Grammy* apdovanojimui. Baigiamasis koncertas irgi nuskambejo galerijos kieme. Tadien, užuotėjusi pagrybauti, netyčia pasirinkau Luko Geniušo ypač *piano* atliekamus devynis *Miško punktus* pagal R. Schumanną, W. A. Mozarto koncertą dviem fortepijonams ir orkestrui Es-dur, kv 365, kurį atliko pianistai Lukas ir Petras Geniušai ir Šv. Kristoforo kamerinis orkestras, diriguojamas maestro Sauliaus Sondecio. Paskutinis festivalio atliekamas kūrinys buvo Georges Bizet – Rodion Ščedrin „*Carmen suite*“, kartu su perkusijos grupe: Pavelu Giunteriu, Gediminu Mačiulskiu, Tomu Kulikausku, Mindaugu Juškevičiumi, Sauliumi Augliu-Stankevičiumi. Ten pat kieme ilgą laiką veikė Ramūno Daniševičiaus fotomeno paroda *Horizontalai*. □

Interaktyvus miestas „Debesys“.

L. Rožukienės nuotr.

Lidija Šimkutė

Anapus mūsų vardų

Be šiame pasaulyje, šiame laike,
galiu pasiekti tave tik žodžiais

J. M. Coetzee

SKAIDRIOJE ERDVĖJE

sapnai
verpia
fantomus

su kiekvienu Rankos mostu
kažkas nusakoma

*
TĄ SAULĖTĄ KUPINĄ RYTĄ
palikai
blizgesį mano odoje

tebejaučiu
tavo buvimo
auksinę šilumą

šį vakarą
ieškau tavęs
šios knygos
puslapiuose

*
POPIERIUS SUGERIA
akimirkos
liekanas

noriu išmainyti
šonkaulį
į žodį

*
ŠEŠĖLIS
praėjo pro langą
su knyga rankose

sukrutau

eukaliptai stebėjo
tave einant
pro permatomus
kaulo vartus
į švytinčią erdvę

beaudžiant žodžius
po jazminais

saulės virpesys
perskėlė mūsų šešėlius

BASA PRIEBLANDA
mindžioja
suraizgytas mintis

užtvindo mano
nagų mėnuliukus

*
ATSIMUŠU
į tavo šypseną

apgaubi atodūsy
atsiprašydamas
mano peties

apglėbi mane akimis

susimąstę išsiskiriam
apsikabinę mintyse

einame širdies taktu
praleisdami taktą

*
BEEINANT PIEVA
pavirstu gėlėmis
tampu žalesnė už žolę

tavo balsas
tarsi kvepalai
apvynioja mane

*
ILGESYS
kuris tirpsta maldoje
iššaukia vilties kibirkštį

*
UŽ ŠIO
apdaro
rasi šilką

tu esi tyras lietus

*
NAKTIES METU
žvaigždės įsikibo
į mano dvasią

sidabrinės pėdos
taškosi
užmirštuose upeliuose

mėnulio pilnatis
suvokia kad žodis gali
išsklaidyti tamsą

*
PAJUNTU ŽEMĘ
užkopusi dangų

tau esant čia
tau esant čia

*
SAULĖJE
eukalipto sidabrinės akys
švytėjo ant mūsų rankų

praregėjome
anapus mūsų vardų

„Religija jaunam žmogui suteikia giedros” Pokalbis su ses. Margarita Bareikaite

Ses. Margarita (Irena) Bareikaitė gimė Musninkų miestelyje, tuometinėje Ukmergės apskrityje, kur baigė keturis pradinės mokyklos skyrius. 1944 m. nuo artėjančios komunistų okupacijos su šeima išvyko į Vokietiją. Baigė Hanau lietuvių gimnazijos 6 klases. 1949 m. visa šeima emigravo į JAV. Čia ji 1951 m. tapo Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo Vargdienių seserų kongregacijos vienuole. Ses. M. Bareikaitė užbaigė gimnaziją Putname, vėliau Annuhurst kolegijoje bakalauro laipsniu baigė pedagogikos ir socialinius mokslus. 1956 m. ji buvo išsiųsta į Torontą (Kanadą), kur įsteigė vienuolijos skyrių, vadovavo vaikų darželiui, dirbo lietuviškoje šeštadieninėje mokykloje, katekizavo dviejų lietuviškų parapijų vaikus. Toronto universitete išklause vaikų auklėjimo kursą. Nuo 1967 m. ji pedagoginį darbą tęsė Montrealyje, kur vadovavo kongregacijos skyriui. Ses. M. Bareikaitė 1987 m. gilino religijos pedagogikos studijas Concordia katalikų universitete. 1972–1980 m. buvo vienuolijos provincijolė išeivijoje. Jai vadovaujant, 1979–1981 m. pastatytas pagrindinis vienuolyno pastatas Putname, 1989 m. atidarytas kongregacijos skyrius Pasaulio lietuvių jaunimo centre Lemonte.

Ses. Margarita yra aktyvi ateitininkė (daug metų buvo ateitininkų federacijos tarybos narė), veikli visuomenininkė (1989 m. buvo pakviesta į JAV Lietuvių Bendruomenės valdybą, yra Religinių reikalų tarybos pirmininkė). Taip pat ji aktyviai dalyvauja Lietuvių katalikų mokslo akademijos veikloje, rašo religinius straipsnius lietuvių ir anglų kalbomis. Ji yra ir patyrusi jaunimo stovyklų vadovė, savo patirtį perteikusi ir Lietuvoje.

– Jūs jau daug metų vadovaujate Religinių reikalų tarybai. Kokia yra jos veikla?

JAV Religinių reikalų tarybos narių darbai dirbami ne tik šeštadieninėse lietuvių mokyklose, bet tęsiami ir vasaros metu. Šiais metais nuo ankstyvo pavasario Tarybos nariai planavo religinę programą jaunimui „Neringos” vasaros stovykloje. Daug metų lietuvių jaunimo vasaros stovyklos programų vadovė yra dr. Aldona Lingertaitienė – kunigų seminarijos Bostone teologijos dėstytoja. Ji yra taip pat JAV Religinių reikalų tarybos aktyvi narė.

Mudvi su ses. Laimute Kabišaityte vasarą įsijungiamo į „Neringos” jaunimo stovyklą – mokome religijos. Tikime, kad visokio mokslo ir visokio žinojimo autoritetas yra amžinoji Išmintis – Dievas. Pastebėjome, kad religija stovykloje jaunam žmogui suteikia giedros bei teikia prasmę mokytis, žaisti, šokti bei džiaugtis su esamais draugais. Tai pastebėjo ir jų tėvai, kai jaunimas grįžta į namus po vasaros stovyklos. Jie turi visokeriopos energijos.

– Į kokius dalykus stovykloje daugiausia kreipiamas dėmesys?

– Praeitais metais „Neringos” stovykloje mes vaizdžiai aptarėme septynis sakramentus. Jaunimas turėjo progos giliau išsąmoninti, kokią svarbią reikšmę mūsų gyvenime turi Kristaus suteikti sakramentai. Kiekvieno krikščionio pašaukimas yra gyventi Šventojoje Dvasioje. Šiomet stovyklos programoje sustojome prie Šv. Dvasios dovanų nagrinėjimo. Juk būtent jos palaiko krikščionio gyvenimą. Šios dovanos – tai pastovios būsenos, lenkiančios žmogų paklusti Šv. Dvasiai. Be to, šie metai skirti pal. Jurgiui Matulaičiui pažinti. Mėginom jaunimą supažindinti su šiuo šventu asmeniu ir įgyvendinti jo šūkį: „Nugalėk blogį gerumu” stovykloje tarp savo draugų. Labai gražiai apie tai pasakė vienas stovyklos vadovų: „Jei žmonės geriau pažintų, suprastų ir gyventų pagal Katalikų Bažnyčios mokslą, tai nebūtų tarp mūsų pavydo, pykčio, griaušančių žodžių-darbų. Tačiau suprastu, kaip visiems sunku būti nuolankiems ir šventiems”. Pal. J. Matulaitis visa tai suvokė savo gyvenime, todėl švietė nuolankumu bei šventumu. Jo žodžiais tariant, „kryžius gražus tik paveiksliukuose”.

Ses. Margarita Bareikaitė (antra iš dešinės) ir ses. Laimutė Kabišaitytė (trečia iš dešinės) su jaunimu „Neringos” stovykloje 2012 m.

– Kaip stovyklautojai, ypač jaunimas, priima religinę programą?

– Stovyklos ryto malda būdavo vadovų parengta įtraukiant ir stovyklautojus, suvaidinant kokią nors Šv. Rašto ištrauką. Visa stovykla, įbedusi akis, stebėjo vaidintojus. Vadovams nereikėjo jaunimo raminti susitelkimui. Jie visi drauge išgyveno Šv. Rašto žodžius, tarytum Dievas jiems asmeniškai tiesiai kalbėjo į širdį. Įdomus dalykas, nors jauni žmonės tokioje aplinkoje pagyvena dvi ar daugiau savačių, nė vienas iš jų nepasigedo nei televizijos, nei kompiuterių. Visi stovyklautojai be raginimų noriai ėjo išpažinties, klausėsi šv. Mišių, nes suprato, kad dalyvavimas Mišiose yra tobula garbinimo malda.

– Esate patyrusi jaunimo stovyklų vadovė. Kodėl darbas su jaunimu Jums yra įdomus?

– Įvairiose vasaros jaunimo stovyklose, įskaitant Putnamo vasaros mergaičių stovyklą, dirbu daugiau kaip trisdešimt metų. Vasaromis teko vadovauti ateitininkų ir seserų vasaros stovykloje „Dainavoje”. Religinę programą padėjau parengti taip pat skautams bei ateitininkams Kanadoje – „Baltijoje” ir „Kretingoje”.

Kai Lietuva atgavo nepriklausomybę, buvau pakviesta penkias vasaras dirbti Berčiūnų jaunimo stovykloje. Darbas su jaunimu man visada buvo prie širdies. Gerai suplanuotos jaunimo stovyklos brandina jų krikščionišką dvasią, praplečia akiratį.

– Ką duoda tokios stovyklos jaunuolių religiniam ugdymui?

– Turiu atvirai pasakyti, jaunuoliai trokšta pažinti Dievą, bet šiais laikais sunku Jį surasti. JAV valstybinėse mokyklose Dievas ištemptas iš jų, o vietoj Jo policija saugo jaunimą. Katalikiškose mokyklose dėstoma religija, tačiau jei šeimoje nėra katalikiškos dvasios, tada jaunimui sunku bręsti. Aišku, geri draugai, lietuviškos jaunimo organizacijos, pavyzdžiui, ateitininkai, skautai, daro teigiamą įtaką jų gyvenime. Skatiname, kad šeimos su savo vaikais skaitytų Šv. Raštą ir jį pamiltų. Katalikiška EWTN (vadinama Motinos Angelikos TV) rodo labai geras programas, padedančias šeimoms atskirti „grūdus nuo pelų”. Šiuo metu turime daugiau melsti Dievą, kad mūsų jaunimas priimtų Viešpaties kvietimą dirbti Jo vynuogyne ir tapti Jo apaštalais.

Dėkojame už atsakymus.

Parengė Gediminas Mikelaitys

KRAŠTO ŽINIOS

● Šalia Marijampolės, Nendriškių kaime, atidengtas paminklinis akmuo kunigui Juozui Montvilai. Prieš šimtmetį kunigas nuskendo kartu su „Titaniku”, teikdamas skęstantiesiems paskutinį sakramentą ir guosdamas juos visomis kalbomis, kurias mokėjo: lietuvių, lenkų, rusų ir vokiečių. Į Ameriką kunigas vežė labai svarbius dokumentus, kurie turėjo būti ten išspausdinti. Netoli kunigo gimtosios sodybos gyvenanti Alva Sidaravičienė prisimena Montvilų šeimą buvus pamaldžią ir dorą. Pokariu jie buvo ištremti, troba padalinta, sodyba sunyko. Be paminklinio akmens, prie senosios Liubavo bažnyčios, kur kadaise dirbo kunigas J. Montvila, liepos mėnesį atidengtas koplytstulpis.

● 2012 m. rugpjūčio 30 d. Spraguičių kaime, Utenos rajone, kompozitoriaus ir dirigento Juozo Karoso tėviškėje, vyko Padėkos ir bendrumo šventė. Žiūrovai turėjo galimybę pamatyti Naisių vasaros teatro muzikinį spektaklį „Tykus vakars” ir Leliūnų seniūnijos bendruomenių valandos metu sužinoti apie vykdomus projektus ir bendruomenių veiklą.

IZABELĖ

Jūratė Vyliūtė

Tęsinys. Pradžia 2012 m. rugsėjo 8 d. „Kultūroje“

Nesidžiauk tuo, Gustaini, ir kad visa šeima esate kartu – nė direktorius neapgins, jei šmeiši Sovietų Sąjungą. Gal protui aptemus metei Altajaus kolūkietei: Lietuvoje ir kiaulės geriau šeriamos, negu čia žmonės! Už tai buvai suimtas, nuteistas ir dešimčiai metų uždarytas į Piesčianlagą – ypatingo režimo Smėlynų lagerius Kazachijoje, netoli Karagandos, ten bene 10 tūkstančių numeruotų lietuvių jau lenkė liesas nugaras anglių kasyklose, akmenų karjeruose, be poilsio, prailgintom darbo dienom, naktimis dusdami užrakintuose barakuose, stimpančio žvėries jūslėmis verždamiesi per langų grotas – ar išliksi gyvas?

Ar išlaikys tą dešimtį metų Izabelė viena su vaikais?

Plaukė, brido Izabelė kaip tas vabalėlis per vargo marias, skausmo liepsnas. Kol Gustainis buvo kartu, nedirbo, jį suėmus išėjo į tarybinio ūkio daržus, sargavo, skalbėjavo, dukra Valentina irgi iš fermos į mokyklą ėjo. Išsekusius kūnus puolė ligos: neišdirbtos odos batų nugrauztos Izabelės kojos apėjo pūliuojančiomis žaizdomis – grėsė gangrena. Valutiną paguldė plaučių uždegimas – vaistų jokių. Iš mirties ją išplėšė buvusi Žemiosios Panemunės mokytoja Cecilija Bindokaitė; paaukojo neįkainojamą brangenybę – paprovė vienintelę savo vištą ir girdė buljonu ligonę.

Atsidūrusi beviltiškoje padėtyje, Izabelė nusuntė laišką JAV ambasadai į Maskvą, prašydama moralinės ir materialinės pagalbos – niekuo jai nepadėjo, motyvuodami, jog yra atsisakiusi Amerikos pilietybės. Vargu ar būtų išlikusi gyva, jei ne po karo užsimezgę ryšiai su artimiausiais giminaičiais, pažįstamais (V. Mykolaitis-Putinas už nusi-pirktą V. Gustainio rašomąją mašinėlę atsiuntė 3,500 rublių), ir net anksčiau asmeniškai nepažintais žmonėmis. Su Sofija Čiurlioniene, kuri, pati būdama ligota ir neturtinga, organizavo siuntinius, pinigų perlaidas, stengėsi ištraukti Izabelę su vaikais iš tremties, drąsino ir dvasiškai ją palaikė: „Tamsiausiomis valandomis ta kilniaširdė rašytoja atkakliai žiebė mums viltį, kad tikrai pasimatysime...“

Iš Sofijos Čiurlionienės 1945–1949 m. laiškų Izabelei Avietėnaitėi-Gustainienei į Altajų:

„Girdėjau, kad padavėte į operą prašymą. Tai būtų puiku! Dainininkių sumažėjo, nėra nei Kardelienės, nei Grigaitienės, nei Dičiūtės. Staškevičiūtė, kaip žinote, ne tik deputatė, bet ir puikiai dainuoja, gavo dabar nusipelnusios vardą. Taip pat vis dainuoja Marijona (Rakauskaitė – J. V.). Vincės (Jonuškaitės – J. V.) nėra. [...] kreipiausi į draugą Paleckį, mūsų Aukščiausios Tarybos pirmininką, teiraudamasi, ar jums nebus leista grįžti, kadangi jūs esate apgyvendinti Altajaus krašte ne teismo nutarimu, o tik dėl prieškarinės evakuacijos. Todėl, jei galima, aš paduosiu prašymą jūsų grąžinimo reikalu“.

„Atleisk man Geroji, tą nesusipratimą – laukiau dokumentų, o jie neateina. Dievas žino, kiek stengiausi, K. P. stengėsi. Bet dar vilties nenustoju, dar lauksiu [...]

Tris savaites gulėjau namie, dabar antra ligoninė. Pinigus susiskolinusi išsiuñčiau žaibui, nes bijojau, kad siųsti nebegalėsiu, bijojau, kad nepasiliktumėt be nieko [...] Klausiu, ko aš čia guliu? Širdis ir sklerozė. Liepia nesijaudinti, o kaip aš nesijaudinsiu, kai tiek jūsų ant mano širdies?! Kiti Jakutijoje jau turėjo viltį, jau rengėsi, ir negauna leidimo. Nieko nepajėgiu padaryti. Prašymai guli ir laukia stebuklo...

O vis dėl to stebuklai darosi... Vilties nereikia nustoti! Aš irgi manau pakilti ir gyventi. Ir rašyti...

„Štai dokumentas, pasirašytas LTSR teatro direktoriaus. Vakar viena draugė atnešė į ligoninę. Rankos kojos nutirpo. Padėjo ne tas kur manėme, o svarbiausia, kad dabar dainininkai reikalingi, Kau-ne bus sava opera, Vilniuje – sava“.

„Prašote atsiųsti drabužių. Deja, nieko įmantraus nebeturiu iš jūsų daiktų. Yra kailiniai – vienintelis jūsų turtas. Išdulkinau, supyliau naftalinu, įsidėjau į koferį ir laikau savo kambaryje. Rašiau apie tamsiai mėlyną sijonuką ir bolero – ilgos rankovės. Vilna gera, išmazgojus išnyko padėvėjimo žymės, bet smulkiam žmogui. Buvau įdavusi trečią šilk-inę bliuzele. Beveik du mėnesius išgulėjo komiso parduotuvėje. Batelių dvi poras pernai pardaviau. Buvo geri ‘Bally’. Dabar yra trys poros balinių: vieni auksiniai, vieni sidabriniai, vieni juodi šilkiniai. Puošnumas neapsakomas – po stiklu tik dėti arba persiškais kilimais vaikščioti. Yra bolero iš blizgučių – be galo žavingas. Siuñčiau į teatrą – visos matavosi, bet nė viena balerina neįtilpo. Yra auksuotos odos balinė piniginė – tą atsiųsiu. Rašiau apie siaurus, gražius užvalkalus? Taigi tuo tarpu galiu įdėti į siuntinį: mėlyną suknelę, geltoną bliuzele, balinį rankinuką, mažytes balines kurpeles... Dabar su siuntiniais tiek leng-viau, kad nebereikia leidimų ir nebūtinai apsiuvimas. Bučiuoju visus tris širdingai. Neužmirškite p. Cecilijai pasakyti ką nors gero nuo manęs“.

„Ak, brangioji, ką jūs rašote apie dygstančius sparnus pavasarį, – kaip aš tai suprantu ir jaučiu... Kada gi jie parneš jus? Tai, rodos, tuoj, tuoj, tai vėl debesys užslenka. Kai imi klabenti, tai išgirsti: „Kai netikę elementai nusiramins, kai bus įvesta tvarka...“ Taigi daug dabar daroma dėl tos tvarkos įvedimo. Žinoma, jei būtų karas – Tarybų Sąjunga su-triuškintų demokratijos priešus – tada tai būtų ramu. Nenustokite vilties“.

Sofija Čiurlionienė savo korespondencijose su represuotais asmenimis, anot V. Gustainio – „buvo atsargi ir didelė diplomatė, rašė kartais užuominomis, kartais vien tik adresatams suprantamais išsireiškimais.“ Atsakydama jai, Izabelė Avietėnaitė irgi naudojo slaptažodžius: V. Gustainis – Mari, S. Čiurlionienė – Dėdienė, kalėjimas – ligoninė ir pan., tačiau ir per juos atskleidė kraštelį sibirietiškos kasdienybės.

1945 09 11. „Gal ir būtų gerai vėl patekti į dainininkių skaičių. Bet man šiuo laiku eina per galvą viena daina „Souvez Mari“ (Saugok Mari)...

1946 09 08. „Mylimoji mūsų Dėdiene, turiu su Jumis pasidalyti dideliu džiaugsmu. Bet reikia, taip sakant, sekti pasaką iš pradžios.

Prieš dvi dienas dirbau prie cibulių sūdy-mo. Baigiant darbą, viena mūsų lietu-vė pranešė, kad kažkas mano sklype baigia bulves nukasti. (Aš šiemet pasisodinau apie penkis viedrus.) Skubinau pareiti namo (dirbome iki 7 val.), pasigriebiau maišą, viedrą ir bėgu tekina pas bulves. Tenai nubėgus, tikrai radau chaosą. Apie pusę bulvių sklypo nukasta. Taip man širdį suspaudė, kad maniau ji sprogs. Tiek maža tą mano bulvelių, ir jau antra savaitė, kai vien tik jomis maitinamės. Paskutiniu metu net duonos negauname, nes negali miltų privežti, šlapi keliai, antras mėnuo lyja ir lyja. Verkiau kruvinom ašarom, ir verkdamą prikasiau vos tris viedrus. Taip sutemo, kad turėjau skubėti namo – daržas toli, apie 2 km nuo namų. Pasidėję bulves su maišu ant vaikų vežimėlio, mudu su Gedučiu šiaip taip partraukėm namo.

Parėjus, žiūriu ant spintelės toks keistas laiškas guli, antraštuotas man. Raštas labai žinomas. Tik abidvi su Valiute sušukom: „Nuo tėtės!“ Ir bulvės, ir visas skausmas išgaravo iš galvos. Ir tikrai, nuo mano mieliausio Mari. Rusiškai rašytas, tai Valiutė turėjo bent tris kartus skaityti, kol man gerai žodis žodin galvon įsmigo. Lygiai po penkių mėnesių, per mano vardines ir mūsų vestuvių sukaktį! Jis tos dienos niekuomet neužmiršdavo, bet dabar vargšas, gal būtų, netyčia pataikė. Rašo, kad sveikas ir gyvas, kad dirba nepersunkiausią darbą ir, kad vis dar nepakeičiamas optimistas dėl mūsų visų geresnės ateities. [...] Jau kelios dienos praėjo, kai tą

Sofija Čiurlionienė su grįžusiais iš Sibiro Gustainių vaikais – Valentina ir Gedi-minu. Kaunas, 1956 birželis.
Nuotr. iš Valentinos Gustainytės archyvo

brangų laišką gavau, bet vis dar jaučiuos, kad mane kažkas gausiai gėrybėmis apdovanojo. Pažįstu gerai tą savo Mari. Jam viskas gerai ir nieko netrūksta. Jis be galo, be krašto kantrus ...

Tik Jūs brangi mūsų Dėdiene, saugokite savo sveikatėlę, kad mes dar greitai laiku galėtume susitikti. Linkėjimai visai Jūsų šeimynėlei. Bučiuoju Jus karštai. Iza”.

1946 12 16. „Pas mus pilnu tempu ruošiamasi Naujų Metų sutikimui – pas Ceciliją visas fabrikas kaukių gaminimo, ant sienų pakabinta kiaulių, kačių, ožių ir t. t. snukučių. Panelė kaip tikras kapitonas tik davinėja įsakymus ir pati išsiujuosus dirba. Valiutė turi vyriausią rolę – Katės. Ji mokosi šokti ir dainų. Kad tik mano koja išgytų, labai noriu pamatyti. Gedutis irgi mokosi šokti ir dainuoti, jis – Paršiukas, vargšas kenčia baimę, kad šokti neišmoks.

1947 01 15. „[...] Veikalas labai pasisėkė. Prieš vaidinimą buvau labiau susijaudinus negu Valiutė. Ceciliją antrą sykį iškviatė į sceną, žadėjo net kokią raštą, mes lietuviai plojom jai kaip patrakę – bet ir sumani ta mūsų Panelė. Išėjo gražus dalykėlis.”

1949 03 04. „Kovo 8-tai čia ruošia programą – Cecilija Bindokaitė stato Čechovo „Mešką“, Stasys Grincevičius ruošia chorą, kita lietuvaite moko šokt. Visur dalyvauja mūsų lietuviai, be kurių jie nieko negali. Ir aš ketinu dalyvauti. Iki šiol atsiskinėdavau, bet nedavė ramybės, kol nesutikau. Dainuosiu dvi rusiškas dainas – „Ne brani menia rod-naja“, „Lopšinė“, ir vieną kitą lietuvišką su bajano pritarimu”.

1949 04 04. „Išėjau čia į artistes. Kovo 8-tą Cecilijai Bindokaitei padedant suruošėm vakarėlį. Dainavau du dalykus rusiškai. Lietuviškai man dainuoti neleido, nors labai prašiau. Sužinojo Ust Kano ponai, atvažiavo į Jaboganą, išsišaukė mane, Stasį Grincevičių su bajanu ir liepė padainuoti. Jiems patiko, pakvietė į Ust Kaną koncertui. Norėjau atsisakyti, nes neturėjau nei gerų veltinių, nei šubos. Pasakė, kad viskas bus parūpinta. Tikrai – geri veltiniai ir šuba man atsirado. Iš Jabogano nuvažiavom gal 26 žmonės. Mūsų programa labai pasisėkė. Visa ponstva atėjo padėkoti. Ir man tų pagyrų teko. Dabar gegužės pirmą vėl turėsiu dalyvauti, dainuosiu Šuberto Serenadą rusiškai.”

1949 05 21. „Vakar buvome kine, rodė Mozartą, veikalas labai gražus ir pilnas puikios muzikos, tik visa bėda, garsas labai prastas, gražiausias vietas visai sudarkė. Bet vis vien mane taip paveikė, kad šiandien vaikštau kaip nesava ir širdį kažkas labai slegia.

Gegužės pirmą muzikinės dalies nebuvo, tik vaidinta Čechovo „Meška“ (Bindokaitės pastatyta), Valiutė – svarbiausioj rolėj. Ji turi vaidybos gyslelę. [...] Jai liepė dėstyti septynmetėje mokykloje vokiečių kalbą – aiškinosi nemokanti vokiškai.” Bet juk raidės tokios pačios ? Nu, tai ir mokyk”. Gerai, kad sugebų jai padėti.

Rusiškai aš visai nemoku – gal galėtumėt gauti gaidas kokios arijos – labai norėčiau Minjon arijos „Ar žinai šalį tą“, gal yra kokia lietuviška išversta rusiškai... Tas mano dainavimas man nei gero, nei blogo neduos, tik kažkaip pati noriu dainuoti, nes kartais tas balsas veržte veržiasi. Dažnai pasidaro labai liūdna ir skaudu, kad visas mano mokslas nuėjo šuntakiais ir aš esu priversta dirbti juodą fizinį darbą, kuriam nei pašaukimo, nei jėgų neturiu”.

Kultūros kronika

✂ Vilniaus Dailės akademijos ekspozicinėje salėje „Titanikas“ nuo 2012 09 06 iki 2012 09 29 veiks Aleksandro Jacovskytės fotografijų paroda „Vilniaus veidai“. Žinoma teatro dailininkė nuo studijų laikų fotografuoja draugus, kolegas, pažįstamus ar žinomus žmones parodų atidarymuose, įvairiuose interjeruose ir Vilniaus senamiestyje, kuris jau nebėra toks, koks buvo prieš daugelį metų. Bėgant laikui, šios fotografijos tapo aukso fondu, nes daugelio šių žmonių jau neliko. Nuotraukose įamžinti Rimtautas Gibavičius, Vytautas Kalinauskas, Audrius Puipa, Antanas Mončys, Algimantas Švėgžda ir daugelis kitų Vilniaus veidų.

✂ 2012 rugsėjo 13–19 d. Vilniuje vyks jau dvilikoji lenkų kino savaitė. Žiūrovai pamatys aukšto įvertinimo Lenkijoje ir užsienyje sulaukusius filmus, naujus kūrinius ir retrospektyvinę programą „Siurrealizmas lenkų kine“. Daugiau nei milijono žiūrovų vien Lenkijoje sulaukęs Agnieszkos Holland filmas „Tamsoje“ (2011) šiemet buvo nominuotas Oskarui ir sulaukė net devynių Gdynės lenkų filmų festivalio apdovanojimų. Filmas pasakoja apie lenką Leopoldą Sochą, kuris Antrojo pasaulinio karo metais Lvovo kanalizacijos kanaluose keturiolika mėnesių slėpė iš geto pabėgusius žydus. Režisierė ir scenaristė A. Holland atvyks į Vilnių, susitiks su Vilniaus žiūrovais ir surengs meistriško kursų kino specialybių studentams. Be kitų

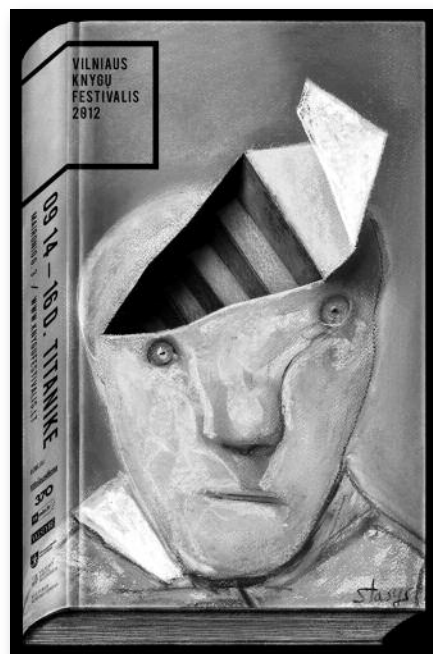

įdomių ir specialistų bei žiūrovų įvertinimų sulaukusių jaunų ir pripažintų lenkų režisierių darbų, minėtinas filmas „Barbora Radvilaitė“ (1936), kuriame pagrindinį vaidmenį sukūrė tarpukario lenkų kino legenda Jadwiga Smosarska. Specialiojoje programoje „Siurrealizmas lenkų kine“ bus parodyta iškilų lenkų animatorių filmų programa ir Bruno Schultzo prozos motyvais sukurta „Klepsidros sanatorija“ (rež. Wojciech Jerzy Has, 1973), panardinsianti į sapnus ir išnykusį laiką.

✂ 2012 09 08 – 2012 09 23 vyks tarptautinis Šv. Jokūbo sakralinės muzikos festivalis. Rugsėjo 8 d. Šv. Apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje prasideda antrasis Šv. Jokūbo festivalis, pakviesiantis vilniečius į susitikimus su profesionaliais Lietuvos ir užsienio šalių choralais. 2011 m. valstybinio choro „Vilnius“ ir brolių dominikonų iniciatyva pradėtas rengti festivalis ir šiais metais žada staigmenų. Festivalio programą papuoš Maskvos A. Svešnikovo valstybinis akademinių rusų choras bei Ukrainos Ivano Frankovskio kamerinis choras „Vaskresinnia“. Turėsime progą išgirsti autentišką S. Rachmaninovo „Šv. Jono Auksaburnio Liturgijos“ skambesį, o ukrainiečiai dalyvaus ir Sekmadienio liturgijoje ukrainiečių kalba Vilniaus Švč. Trejybės Graikų apeigų katalikų bažnyčioje. Lietuvių chorinę muziką atstovaus Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas P. Bingelis), Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“ (meno vadovas T. Ambrozaitis) ir valstybinis choras „Vilnius“ (meno vadovas ir vyr. dirigentas P. Gylys).

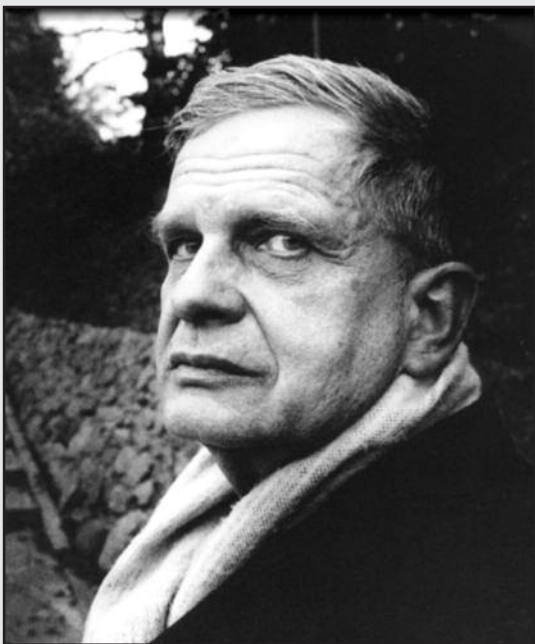
✂ 2012 09 10 – 2012 09 16 Vilniaus Dailės akademijos dizaino inovacijų centre „Titanikas“ vyks pirmasis Vilniaus knygų festivalis. Festivalio programoje – naujienų pristatymai, diskusijos, prekyba knygomis leidyklų kainomis, filmų peržiūros, koncertai, skaitymai, slėmas, performansai, dirbtuvės, teminės ekskursijos po Vilnių. Dieninė programa vyks keturiose „Titaniko“ salėse bei kiemelyje, o taipogi ir už jo ribų – kavinėse, baruose, knygynuose, galerijose, kino teatre „Pasaka“.

✂ Naujajame šiemetiniame Vilniaus „Lėlės“ teatro sezone numatomos šešios premjeros. Keturios – vaikams, dvi – jaunimui ir suaugusiems. Rugsėjo 8 d. – Algio Mikučio „Batuoto katino“ (pagal Ch. Perraut pasaką) premjera: nuotaikingame muzikiniame spektaklyje į spalvingą girliandą pingsis viduramžių karnavalo ir gatvės artistų šurmuly. Spalio mėnesį žiūrovai išvys spektaklio „Meteo“ premjerą (režisierė Anna Ivanova-Brašinskaja, dailininkė – Julija Skuratova). Tai originalus kūrinys, įkvėptas R. Bradbury novelių, grindžiamas ne dramatos teksto siužetu, o performanso, vizualinio, objektų ir lėlių teatro formomis. Spektaklis „Pasakyk, ką matei?“ sumanytas pagal pačias baisiausias lietuvių pasakas ir mįsles (idėjos autorė, režisierė ir dailininkė – Aušra Bagočiūnaitė-Paukštienė). Tai ryškaus ir aštraus pobūdžio reginys – ir rafinuotai siurrealistinis, ir naiviai paprastas, pasakojantis apie mitinių būtybių gyvenimo būdą. „Lėlės“ teatro aktorės, režisierės ir dramaturgės Nijolės Indriūnaitės jubiliejui bus skirta retrospektyvinė paroda ir sausio mėnesį pasirodysianti premjera pagal H. K. Anderseno pasaką „Sniego karalienė“ (rež. – Nijolė Indriūnaitė). Vitalijus Mazūras kurs spektaklį vaikams pagal A. T. Hoffmano „Spragtuką“, o jauna Klaipėdos režisierė Gintarė Radvilavičiūtė – spektaklį suaugusiems pagal pasaką-apsaką „Smėlio žmogus“.

TOMUI VENCLOVAI – 75

Algimanto Aleksandravičiaus nuotr.

Šiemet rugsėjo 11 d. poetui, vertėjui, publicistui, literatūros tyrinėtoji Tomui Venclovai sukako 75-eri. Pasaulio kultūros žmogus, subtilus poetas, iškilus vertėjas, literatūros žinovas ir aistringas intelektualas, kuriam svetima siaura provinciali savivoka ir ksenofobija. Žmogus, kuriam draugystė su Josifu Brodskiu ir Czesławu Miłoszu reiškė ne tik sielų giminystę, bet ir laisvo, tiesaus žodžio prioritetą, o pasivaikščiojimas senojo Vilniaus gatvelėmis, besišnekučiuojant su Gunteriu Grassu ir šviesaus atminimo Wisława Szymbors-

ka – ne tik jaukus eruditų pokalbis, bet ir namų sąvokos įprasminimas. Namų – kaip kūrybingų sielų susitikimo vietas. Poezijos – kaip sferos, susijusios su laisve. Poeto – kaip žmogaus, kuriam svarbu pasakyti tiesą.

Poeto skaitytojai ir gerbėjai, dėkodami už išpūdingus kūrinius, linki poetui kūrybingų, prasmingų, tankėjančių šviesos nušviestų metų.

Dėkoju už atsakymus, kurių
Bemiegis protas vytis nebespėja,
Už tai, kad naują vandenį geriu,
Už būsimas žoles. Už kantrų vėją
Virš jų. Už kapą svetimoj šaly.
Už svetimo akmens nebausį svorį,
Už nebūtį. Už tai, kad Tu gali
Iš jos atkurti būtį. Jeigu nori.

Už juodą sferų muziką. Už tai,
Kad ši diena ją visą sutalpino,
Įpratę būti prieblandoj, daiktai
Atsikartoja šiapus vandenyno.
Trys laikrodžiai sustoja į kertes.
Tinklainė, nebijodama suklysti,
Atranda spyną, staltiesę, žvaigždes
Ten pat, kur jas atrasdavo vaikystėj.

Venclova, Tomas. *Tankėjanti šviesa: Eilėraščiai*. Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas 90.